

Belokranjsko kolo

in nekoliko drugih národnih pesmic in iger z razlago.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

IV. Žumbersko kolo.

a.

Kolo v Marindolu¹⁾ in v Bojancih.

Da se Metličani in drugi Beli Kranjci niso stoprav od novih naselnikov: Žumberčanov ali Vlahov (kakor jih zovejo nekateri sosedi še dandanes) navzeli sedanjega »kola«, utegnem do kraja dokazati z Žumberskega kola načinom in besedami.

Preč. gosp. Ivan Šašelj poroča mi iz Adlešič takó: (Bodi tudi temu dičnemu narodnjaku zaslužena očitna hvala za to ljubav!) »Pri nas v naši fari« (piše gosp. Š.) »ne poznajo več »kóla«, in kolikor znajo naši ljudje za to, — za kolikor se spominjajo —, niso igrali; »kólajo« pa še naši »susedi«: Marindolci in Bojanci²⁾: prvi o Božiču in Pétrovem,³⁾ drugi pa na Júrjevo in »uskrsni ponedeljak«.⁴⁾ A kólajo vsi skupaj: možje, žene, dekleta in dečáki, tedaj ne kak spol záse.

Popevajo pač pri »kolu« in »kólanji«, a ne kakih gotovih (stanovitnih) pesmic. Vsak »donese« sabo báril vina (dva ali tri, požunce,⁵⁾ in s tém v roki »kólajo«. V sredi pa stoji mož, ki ima báril⁶⁾ s kakimi desetimi požunci. Kdor izpije pri »kolu« vino iz barila, temu dotoči mož iz srede. Kólajo pa Marindolci in Bojanci vselej le pod milim

¹⁾ Namesto: »Marjindol« govori se med Žumberčani ali Vlahi in med Belimi Kranjci sploh: Márn'dol, Marindolci. (Metličani izgovarjajo: Márn'dol, Márn'dolci, Márn'dolke.

²⁾ Prim. »Zgodovino fará Ljublj. škofije«. Izdaje A. Koblar IV. zv.: »Zgodov. Adlešičke fare na Belokranjskem«. Spisal Ivan Šašelj 1887; 14. I. N.

³⁾ »Petróvo«, o »Petróvem« veli Metličan temu dnevi; a vendar Pétrovo (a ne Petróvo) déte itd.

⁴⁾ Vuzámski ali velikonočni ponedeljek.

⁵⁾ Požúnc = Požunska vinska mérica (stare, večje mére bokal). Prim. pri Vuku »rječn« 527 p. b.: »Požunac« in pri Ivanu Filipoviću p. b. »oka vina«: eine Mass Wein.

⁶⁾ Metličan izgovarja »báril«, m. (gen. barila); pa v tem slučaju rekel bi on »barilec«, kajti (leseni) báril mu je mnogo večja posoda od (lesenega) barilca, ki drži po 2—6 požuncev, in ima pri »vrnanju« (vehi) spleteno ročo, da ga nosiš lahko v roki. Še manjšemu barilcu pravijo Metličani in okoličani »barilček«. — Barilec je tedaj = »pútrih« (izr. pútrh).

nebo m sredi vasi ali pa okoli c erkve.  al, da nisem mogel ve  seznanimi. Leto nje Jurjevo Vla ko bilo je namre  na v liko soboto . . . a ta dan je pri nas jako p adalo, da nisem mogel iti na Bojance ogle-dat si tega starega obi aja.

b.

Kolo v Bra ljevicah.

Po bratovem poro ilu igrajo  umber ani »kolo« o bo i u, o ve-
liki no i (»uzkrse«), o binko tih in drugih veselih svetkih (»blagdanih«).
Nala  se je bil odpravil v nedeljo, 6. majnika meseca t. l. (leto nji pra-
voslavni ali starov rski »uzkrse«¹⁾ dopoldne o lepem vremeni med  um-
ber ane v Bra ljevice, uro dale  od Metlike (za »Vinomerom«) nad
,R dovico, Rad si in ,Dra i i', da bi videl sam, kako igrajo  umber-
 ani »kolo« in  ul, kaj in kako popevajo.  e zdale  je  ul kako so
grmeli mo narji v »Ka tu« (v Ka i), kder je bila v lika ma a.

,Popoldne' (po obedu pri dobrem znanci v Bra ljevicah) prispe
tam iz Metlike tudi  e neki gospod, rodom  eh, z mladim Hrvatom
(Samoborcem). Vsi trije prejdejo zdaj na gri  nad vasjo, kder stoji
sv. Jurija c erkvica . . ., pred cerkvico je pa prostorna tratina, na kateri
se kolo igra.  al, da ta dan slu ajno ni bilo »v likega kola«, zato ker
so se bili dogovorili, da ,ga' b do igrali v ponedeljek po ve ernicah
t. j. na ,Jurovo pro enje', kamor pride vsako leto mnogo  umberskega
sv ta. Vender je stopilo v kolo pet »plesai i« (dve »djevoyke i tri
snahe«), pa prijem i vsaka svojo sosedo na levo in na desno z rokama
za pas, za ele so (v krogu) kolo igrati, pomikajo  se na levo in popevajo  :

» e e Marko Kraljevi u« itd.

»Uprav so ,dja ile',²⁾ zato nisem mogel — pi e mi moj svedok,
dobro razumeti besed;  ul sem tudi pesem:

» etala se Mandalena« itd.

Pa so skoraj nehale, zato ker niso hoteli st piti v kolo »momci«
ki »kolo«  e-le prav o iv . Pre . g.  upnik Ka  anki, g. Abodi ,
pravi, da popevajo v kolu same juna ke pesmi. Ker nisem mogel v
ponedeljek na »kolo«, poslal sem glas, naj pride k meni  na Bra ljevka,
katera zna »kolo popevati«.

Pri la je nap sled iz Bra ljevic »pjeva ica Angjelina Vukasanovi «,
in prinesla sabo naslednjih devet pesmic. Prvih  est pisala je ,o e-
vidno' mo ka roka, druge tri pa ona sama dosti pravilno s t m do-
datkom pod svojim podpisom:

»Bog po ivi popjeva a i slu a a!«

¹⁾ Po Vuku (na sluh ali ,foneti no': »uskrse«).

²⁾ Po doma e: »Angja«.

»Žumberačkoga¹⁾ kola pesme«. ²⁾

I.

Šeće³⁾ Marko Kraljeviću
Po Novome⁴⁾, bielome
Niš na Marku od odjela
,Nek' košulja od pajmuka⁵⁾
Po njoj se je opasao
Britku sablju pripasao
Sabljji svojoj govorio:
Sabljja moja, ,hvala' moja
ako nebuš čela seći,

Da ću tebe razkovati
,Dobrim konjem' na podkove
,Djevojkami' na kusture,⁶⁾
Snašicami na iglice
a ,junakim' na ostruge.
Da, prokleti ,kolovodja',
Tko te knjiga naučio?
Materina sirotinja
I ,otčeva' zla baština

2.

Šetala se Magdalena⁷⁾
Sve uz Dunaj i niz Dunaj
Sastala je Majku božu;
Pitala je⁸⁾ Majka boža:
,Kamo šećeš, Magdalena' (sic!)?
»K Majki božoj na Volavlje«.
Sastali je⁹⁾ ,dva angela' :

,Vrn' se natrag ,Magdalena',
Tam su vode ,poduboko'
Tam su gore ,povisoko'.
»Nit je dalje,
Nit je više,
Morem stati valje,¹⁰⁾
Nit¹¹⁾ se s perom piše.«

3.

Kad se ženi jasna mješčina,
Liepo je ona svate sakupila:

Zastavnika Boga velikoga
Za kumpara¹²⁾ Nikolu svetoga

¹⁾ Uprav tako napisano v ,moškem' rokopisu po sedanjih hrvatskih književnih pisavi, dasi čitamo v 3. pesmi: »Žumberka« (a ne »Žumberačka) djeca«.

²⁾ »Pjevačica« Angja napisala bi bila brez dvojbe: »pjesme«. (Puščal sem obéma vsakemu svoj pravopis). Kesneje sem pa zvedel, da Angja ne zna pisati, da ji je tedaj i zadnje 3 pesemce napisala nečija druga roka, dasi je podpisana »Angjelina Vuksanović«.

³⁾ Šeta = šeta se.

⁴⁾ Novi (gen. Novoga). Tako je ime več krajem na Hrvatskem, v Dalmaciji, v v bosanski (nekdanji turski) Hrvatski itd.

⁵⁾ N. m.: »pamuk«; po naše: ,pávoľa', t. j. drevesna volna (Baumwolle).

⁶⁾ Kustura (belokr. kostura), Schnappmesser, a vender ne ,pipeč', nego nekaka ,britva'; pa ne za ,britje', nego za rezanje sploh. Beli Kranjec veli namreč (s Hrvatom vred) »britva« ne samo »britvi za britje« (Rasiermesser), nego vsakemu sklepcu (Schnappmesser, Taschenmesser) — razven »kosture«, ki ima to posebno ime; a Srbu je »kustura« vsak slab nož (Schimpfwort für ein Messer; Vuk. 317).

⁷⁾ »Mandalena« po domače.

⁸⁾ in ⁹⁾: »je« tù = ju (nsl. jo).

¹⁰⁾ Morebiti: dalje (?); kajti tù ne pripada »valje«: odmah (mahom).

¹¹⁾ Morda: (= neg', nego)? —

¹²⁾ Za kuma (nsl.: za botra, ,kométa'); iz talijanščine. Na Notranjskem pravijo »kumpare« tudi vsakemu človeku, kakor pri nas »boter« ondaj, kedar ne vemo, kako bi mu rekli. — Lahko, da so Žumberčani to tujko prinesli nekdanj sabo od Senja (,Zengg').

Starešinu Iliju svetoga
 Za svatbico — zvezdico Danicu.
 Kad je zvezda dare podielila,
 Bogu (je¹⁾) dala Nebo i visine,
 Petru dala ljeto i vrućinu,
 A Nikoli more i brodove

A Iliji striele i gromove,
 Rodilo nam žito i pšenica,
 Da su zdrava sva Žumberska djeca!
 Svim delijam pjesma na poštenje;
 Daj nam Bože zdravlje i veselje.
 Svim nam skupa i svakome zase!

Izvir voda izvirala
 Iz kamena studenoga;
 Na njoj pije konj, želenko²⁾
 Na sedlu mu zapisano:
 Sveti Petar i Nikola
 I Jovanu krstiteljju,

4

Koji kersti svako drnce,
 Samo neće trepetljivke
 Koja treplje usred ljeta
 Usred ljeta bezu vetra
 Usred zime bez studeni.

Šetao se ban Ivane
 Po liepoj Banjoj Luki³⁾
 Pred njim ljuba konja vodi;
 Al' je tužna Angjelija;
 Al' je pita ban Ivane:
 „Što si tako tužna jako?“

5.

„Nepitaj me ban' Ivane,
 Kako nebi tužna bila?
 Tri sam kćeri poudala,
 A tri sina oženila,
 Da si nisam majke vid'la,⁴⁾
 Ni majkina gošča⁵⁾ bila.

Hvalila se Hvalisava,
 „Da' ona neće pojt' za stara,
 Nek⁶⁾ za mlada golobrada.
 To začuo stari starče,
 Uzme „škare“⁷⁾ pa odreže brke,
 Uze britvu pa obrijé bradu;
 A onda donje Hvalisavi:
 „Hvalisavo, bi li pošla zame?
 Ja ti imam vole vitoroge,
 I ja imam žita o tri leta

6.

I ja imam čizme do kolena.«
 „Što su tvoji voli vitorogi,
 To su (ti') miši štakorovi;⁸⁾
 Što su kuće o tri kata,
 To u kući paučina;
 Što je žito o tri „lieta“
 To ti prah o tri lieta;
 Što su čizme do kolena,
 To ti brada obrijana.«

Kladila se⁹⁾ vila i djevojka,
 Koja će ih prvo uraniti,

7.

Dvor pomesti i vode „donicti“.
 Mudra bila gizdava djevojka,

1) Ta »je« je gledé na méro odveč.

2) N. m.: zelenko (Apfelschimmel; po Vuku i Filipoviću; nsl. pa »Grauschimmel« po Šmigocu i Drobničju).

3) Po . . . Banji lóki (Banjaluka v Bosni).

4) Uprav slovenski.

5) Gostinja (Gast weibl.); — 6) neg' (nego).

7) To besedo čuješ namesto prave domače: »nožice« (f. pl. tudi v Slavoniji.)

8) Štakor (tudi belokr.): podgana; pa ni ta, ni óna ni domačega korena. Čehi pravijo, tej živali: německá myš; zakaj, — to ugame lahko vsako déte.

9) Vadjala se ali stavila je.

Mudra bila, mudro se sjetila.¹⁾
 Ona zove pticu lastavicu;
 »Ta Boga ti ,ptica lastavico',
 Kada prvi ,pietli' zapjevaju,
 Ti doleti i mene probudi!« —
 To je ,lasta' za Boga primila,
 I za Boga i za posestrimstvo.
 Kad su prvi pietli zapjevali,
 ,Doletila' pak djevojku budi:
 Hajd', ustani ,gizdava djevojka'!
 Dvor pomesti i vode donesti.²⁾
 Dok djevojka ,bieli' dvor pomela,
 Istom vila od sna se prenula;

Legoh spati, Boga zvati
 I prečistu Božju mati (sic!)
 Bog se javi na nebesi[h]
 Sa andjeli i čudjesi;
 Nebesa se otvoriše,
 Andjeli se pokloniše,

Hrani majka tri nejaka sina
 Svoj trojici⁴⁾ ime nadjenula:
 Prvom ime: sjajna mjesečina,
 Drugomu je: žareno sunašce,
 A trećemu: tihana godina
 Prvi majci ovak' govorio:
 »Ja sam, majko, ponajbolji ranko⁵⁾
 Jer ja jesam sjajna mjesečina
 Koja sjaje po svu ,božju' noću«.

¹⁾ Domislila.

²⁾ To lice je uprav slovensko; kajti pravi Srb ali Hrvat veli (juž.) donesem, donijeti ali donieti, kakor je v tretji vrstici te pesmi napisala i naša pevka. Tri vrste niž e piše zopet pravilno po hrvatski pisavi: »doniela« (a ne: »donesla« itd.

³⁾ Križ.

⁴⁾ Besede: Dvojica, trojica, četvorica, petorica itd. značijo Hrvat u ali Srb u toliko (2, 3, 4, 5 itd.) oseb, a samo moškega spola; nekateri izmed novih slovenskih pisa sateljev začénjajo pa take besede tudi za ženski, oziroma za mešan spol; n. pr. dva moška pa tri ženske, — to je njim tudi »petorica«.

⁵⁾ T. j. hranko ali hranjenik (hranjenec, Zögling). Pri Vuku samo Ránko, Man us name, nomen viri.

⁶⁾ Vsekako »lapsus calami«. Pravilno bi bilo (zarad mere in slovnice): »Koj e grijem sirote na svjetu«.

⁷⁾ T. j. hrane (hranijo).

⁸⁾ Bédne (nesrečne). Belim Kranjcem je pa »jaden ali jadan«, — dna, o = jezen zna, o (zornig).

Dok djevojka vodice ,doniela',
 Istom vila ,bieli' dvor poniela.
 Al' govori ,prebijela' vila:
 Ta Boga ti, gizdava djevojko,
 »Tko je tebe od sna probudio,
 Mene vilu gorko prevario?«
 Al' govori gizdava djevojka:
 »Ne budali prebijela vilo!
 Bog mi posla pticu lastavicu,
 Ona me je od sna probudila,
 A i tebe tako prevarila,
 Jer sam prije mlada uranila«.

8.

Krst³⁾ na nebu, krst na zemlji
 I sa mnom je u postelji.
 Krst me čuva do ,pol noći',
 Angjel Božji od ,pol noći'
 Mati Božja do svijeta (sic!)
 ,A sami Bog do vieka'. (sic!).

9.

Drugi majci tako govorio:
 »Ja sam majko ponajbolji ranko;
 Jer ja jesam žareno sunašce
 Koj e grijem sirotice na svietom.«⁶⁾
 Treći majci stao govoriti:
 Ja sam, majko, ponajbolji ranko;
 Jer ja jesam tihana godina,
 Koj a rosi po polju pšenicu,
 Da se raue⁷⁾ sirotice jadne.⁸⁾

(Dalje prihodnjič.)